

№ 29 (574)
Жнівень 2015 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Рупліўцы: вучні ў археалагічным летніку ў Свіслачы –** стар. 2
- ☞ **Шчымлівае: перасяленцы з чарнобыльскага рэгіёна –** стар. 5
- ☞ **Сімволіка: руны на ручніках Паазер'я –** стар. 6

Душою дакрануцца да радзімы

На радзіме сваіх прашчураў, на Случчыне, пабываў рускі пісьменнік Юрый Лошчыц. Тут, у в. Лапацічы, пахаваны яго прадзед, і хаця нарадзіўся Юрый Міхайлавіч ва Украіне, а ўсё свядомае жыццё пражыў у Маскве, Беларусь заўсёды была ў яго думках. Пісьменнік прыязджаў сюды ў 1988 і 2000 гг.

– Яшчэ ў 1988 г. я пазнаёміўся са случкім краязнаўцам Рыгорам Родчанкам, – раскажаў Ю. Лошчыц. – Шмат цікавага і невядомага адкрыў для сябе пра Случчыну, рады і сёння сустрэчы з роднай зямлёй. Я ўдзячны дырэктару Случкага краязнаўчага музея Наталлі Серык і супрацоўніку Васілю Цішкевічу за змястоўную экскурсію, за тое, што меў магчымасць пазнаёміцца з настаяцелем Свята-Сімяонаўскай царквы ў в. Барок протаіерэем Георгіем Пятроўскім.

Ю. Лошчыц – лаўрэат Вялікай літаратурнай прэміі Расіі, Патрыяршай літаратурнай прэміі, прэміі імя Івана Буніна і аўтар многіх кніг. Некаторыя з іх выдадзеныя ў серыі «Жыццё знакамітых людзей» выдавецтва «Молодая гвардия». Пісьменнік выказаў жаданне ўвасобіць у сваіх будучых творах блізка яму мясціны і родных людзей, найперш – сваіх прашчураў.

Мікола БЕРЛЕЖ

Уезд у сядзібу Акаловых у Цяраспале на Случчыне (да 1912 г.)

Скарыстаныя карціны Антона Каменскага «Беларус і ліцвін» і Кануція Русецкага «Жня»

9 жніўня – Міжнародны дзень карэнных народаў свету

На тым тыдні...

✓ **28 ліпеня** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь пачаў працаваць **выставачны праект «Вялікая прэзентацыя музейных рэліквій: 79 прыступак углыб гісторыі»**, які знаёміць з тым, што збірае, вывучае і захоўвае галоўны гістарычны музей краіны. Выстаўка праводзіцца ў рамках мерапрыемстваў, прысвечаных выхаду ў свет ілюстраванага альбома «Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь». Выданне ажыццёўленае супрацоўнікамі музея пры фінансавай падтрымцы ААТ «Прыёрбанк», фотаздымкі і мастацкае афармленне падрыхтаваны Аляксандрам Аляксеевым і Алегам Лукашэвічам.

✓ **29 ліпеня** ў мінскім Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адкрылася **персанальная выстаўка графікі Валерыя Рулькова «Яны»**. Творы аўтара вытрыманыя ў традыцыях класічнай беларускай графікі, якая, разам з лірычным пейзажам у жывапісе, вельмі даўно з'яўляецца візітоўкай айчыннага мастацтва. На выстаўцы глядачы атрымаюць магчымасць трапіць у свет старадаўнеславянскай літары.

✓ **31 ліпеня** ў Біржайскім краязнаўчым музеі «Села» (Літва) адкрылася **міжнародная выстаўка «Стрыечныя браты Радзівілы (Мікалай Руды і Мікалай Чорны) – пачатак велічнай эпохі князёў»**, прысвечаная 500-годдзю з дня нараджэння братаў. Дата нараджэння Мікалая Радзівіла Чорнага не выклікае сумневаў у гісторыкаў – 4 лютага 1515 г., а дакладная дата нараджэння яго брата дагэтуль не высветлена. 500-годдзе з дня нараджэння Мікалая Радзівіла Рудога спрабавалі адзначыць у 2012 г., але некаторыя навукоўцы лічаць, што абодва браты нарадзіліся ў 1515 г.

Гэтыя два прадстаўнікі славагага роду, вартыя павагі за свае заслугі перад дзяржавай, пачалі княжацкую эпоху Радзівілаў, атрымаўшы тытулы князёў у 1547 г.: Мікалай Радзівіл Руды – Біржай-Дубінгай, Мікалай Радзівіл Чорны – Нясвіж-Олыка. Мэта выстаўкі – адлюстраванне перыяд росквіту роду ў XVI – XVII стст.

Кедайнайскі краязнаўчы музей прапанаваў арганізаваць міжнародны праект «Дарогамі князёў Радзівілаў» і запрасіў да ўдзелу музеі Беларусі, Літвы і Польшчы. У 2013 г. у Кедайнаі адбылася канферэнцыя «Шляхамі Радзівілаў» і быў падрыхтаваны даведнік для турыстаў па мясцінах, звязаных з імянамі князёў.

У экспазіцыі выстаўкі прадстаўленыя арт-факты з музеяў Літвы, Беларусі і Польшчы – Біржайскага краязнаўчага музея, Кедайнайскага краязнаўчага музея, Нацыянальнага музея «Палац вялікіх князёў Літоўскіх» (Вільня), Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, музея «Замкавы комплекс «Мір»», Музея Паўднёвага Падляшша ў Бяла-Падлясцы (Польшча) і Літоўскага мастацкага музея.

Выстаўка будзе экспанавацца ў Біржаі да канца верасня, потым перамесціцца ў Кедайнайскі краязнаўчы музей, а затым – у Літоўскі мастацкі музей. У Беларусі выстаўку можна будзе пабачыць у 2016 г.

✓ **1 жніўня** ў сядзібе Міхала Клеафаса Агінскага на Смаргоншчыне адбыўся **фэстываль «Залессе запрашае сяброў»**, прысвечаны 325-годдзю з часу першай згадкі вёскі. Наведнікі фэсту маглі здзейсніць своеасаблівае падарожжа ў мінулае, наведаць тэматычныя пляцоўкі «Станцыя Залессе», «Залеская карчма», «Лекары Залесся», «Залескія чытанні», здзейсніць экскурсію па сядзібе.

Ад замка — з любоўю

У вёсцы Свіслач Асіповіцкага раёна днямі скончыў чарговы, чатырнаццаты палявы сезон школьны археалагічны летнік, арганізаваны па ініцыятыве асіповіцкага аддзялення БРСМ (сакратар Ганна Дземідок) пры падтрымцы райана.

Навуковы кіраўнік раскопак кандыдат гістарычных навук Вадзім Кошман паставіў мэту знайсці месца пасада перад замкам часоў Старажытнай Русі і ВКЛ. А выканаўцамі раскопак былі навучэнцы 9 – 11 класаў з школаў горада і раёна. Работы вяліся па чатыры гадзіны кожны дзень. За гэты час на паверхню паднімалі пласт замлі таўшчыней у 20 сантыметраў і памерамі раскопа 4 x 8 метраў.

Аўтар гэтых радкоў паразмаўляў з удзельнікамі раскопак і кіраўнікамі летніка.

Міша Сугака, асіповіцкая школа № 1, перайшоў у 10-ы клас: – Я паехаў сюды таму, што мне ўвогуле падабаецца гісторыя, а асабліва цікаўлюся падзеямі ў Францыі ў XVIII стагоддзі.

Дашы Баршчэнка з пас. Сасновы, якая перайшла ў 9-ы клас Лапіцкай школы, таксама падабаецца гісторыя, а яшчэ вельмі цікава шукаць і знаходзіць старажытныя прадметы. Даша – натура «гуманітарная», любіць маляваць, спявае, танцуе, займаецца ў гуртку пляцення, марыць аб паступленні ва ўніверсітэт культуры.

Дзесяцікласнік з Верайцоў Саша Савінаў таксама захапіўся пошукам старажытнасцяў. І для яго гісторыя – адзін з любімых прадметаў у школе.

А вось Алег Гуцаў з 3-й школы горада – «ветэран» археалагічнага руху Асіповічаў, на раскопках ён ужо пяты раз. Ён мяркуе проста: гэта мне падабаецца – і ўсё. Адпачынак у археалагічным летніку для яго самы лепшы ў свеце.

Нічога іншага не патрэбна і дзесяцікласніцы Каці Ерка з Дараганова. Свіслач запомніцца ёй новымі знаёмствамі, сябрамі, а таксама і азартам знаходак.

Дзяніс Яцэвіч перайшоў у 11-ы клас асіповіцкай гімназіі. Яго таксама зацікавілі знаходкі: нажы, люлька для курэння, манеты. А яшчэ яму запомніцца спартыўныя спаборніцтвы з суседнім сапаторным летнікам «Свіслач».

Выхавацель Алена Ерка лічыць, што гэта вельмі добра, калі падлеткі не самага простага ўзросту так пасябравалі паміж сабою, так старанна выконваюць сваю працу. «А калі дзецям добра, тады і нам добра», – дадае яна.

Загадчыца летніка Святлана Хацкевіч падсумоўвае: з усіх адзінаццаці сезонаў археалагічнага летніка, у якіх яна была кіраўніком, гэтая змена – самая працавітая і актыўная. Удзельнікі раскопак добра паказалі сябе не толькі на працы. Для дзяцей былі арганізаваныя спаборніцтвы па валеболе і футболе, легкаатлетычная эстафета, дзень Нептуна, дзень самакіравання, Купалле, дзень закаханых. Дзеці таксама выбіралі паміж сябе лепшых Міс і Містэра. Імі аказаліся Даша Баршчэнка і Дзяніс Яцэвіч. А пакуль трэба сказаць бывай Свіслачы і замку. Да сустрэчы ў новым археалагічным сезоне!

Юрый КЛЕВАНЕЦ

На фота аўтара: удзельнікі раскопак на працы ў летніку

Новае выданне

Пра камічнае ў драматургіі

Сёлета ў гродзенскім выдавецтве «ЮрСаПрынт» убачыла свет манаграфія «Вербальныя сродкі камічнага ў беларускай драматургіі: 1920 – 1940-я гады». Яе аўтар – вядомы беларускі мовазнаўца і паэт з Магілёва, ураджэнец старажытнага мястэчка Стрэшын, што на Жлобіншчыне, Васіль Рагаўцоў. Упершыню ў айчынай літаратуры была зроблена спроба найбольш поўна выявіць і сістэмна прааналізаваць сродкі славеснага выражэння ў драматургіі згаданага перыяду. В. Рагаўцоў зрабіў гэта на прыкладах твораў Ула-

дзіслава Галубка, Кандрата Крапівы, Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага ды іншых аўтараў.

Манаграфія разлічана на навукоўцаў і настаўнікаў, але яна будзе карыснай для ўсіх, хто любіць роднае слова. Праўда, трэба сказаць, што знайсці гэтае выданне будзе няпроста – яго наклад ўсяго 50 асобнікаў. Два з іх Васіль Рагаўцоў падараваў Жлобінскай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя Н.К. Крупскай і аўтару гэтых радкоў.

Мікалай ШУКАНАЎ,
г. Жлобін

Ініцыятыва

«Belarus N» стварае магчымасці

Нашыя чытачы могуць узгадаць, што ў адным з чэрвеньскіх нумароў мы расказвалі пра праект «Belarus N», нядаўна распачаты ў краіне вытворчым аб'яднаннем «Белоруснефть». Сёння ж хочам распавесці пра тое, як, наводле задумы арганізатараў, адбываецца ператварэнне Невядомай Беларусі ў Беларусь Новую.

Калі мінулы раз, пад час першага прадстаўлення праекта грамадскасці, шмат увагі надавалася агульным ідэям, планам і нават марам, то 23 ліпеня, пад час нядаўняга Рэспубліканскага форуму праграмы «Belarus N», гаворка ішла пра магчымасці, што адкрываюцца для малога і сярэдняга беларускага бізнесу, абмяркоўваліся і іншыя практычныя пытанні. Але не раз і не два з вуснаў розных выступоўцаў

ствараць новыя маршруты, у тым ліку і тэматычныя – гэта і ёсць мэтай праекта.

Намеснік генеральнага дырэктара «Белоруснефти» Сяргей Каморнікаў распавёў, што цяпер распрацоўваюцца два дзясяткі маршрутаў, ствараецца іх карта з пазначанымі на ёй цікавымі мясцінамі. Таксама ёсць верагоднасць, паведаміў С. Каморнікаў, што праект «Belarus N» будзе ўключаны ў Дзяржаўную праграму развіцця турызму да 2020 го-

на быць толькі транзітнай тэрыторыяй для турыстаў, якія праз нашу краіну едуць у іншыя – трэба зацікавіць іх Беларуссю. Абавязковым для гэтага мусіць быць спрашчэнне візавага рэжыму, што, напрыклад, ужо было зроблена для наведвання Белаежскай пушчы: цяпер замежныя турысты могуць знаходзіцца там без візы цягам трох дзён. Старшыня Прэзідыума Рэспубліканскай канфедэрацыі прадпрыемальніцтва Уладзімір Карагін адзначыў, што ў свеце турыстычная актыўнасць штогод павялічваецца прыкладна на 7% (нават нягледзячы на няўстойлівасць фінансавага і таварнага рынку). Калі кіравацца гэтым, то Беларусь акурата мае вялікі турыстычны патэнцыял – яшчэ б, амаль што невядомая краіна ў цэнтры Еўропы!

А адразу скажам, нашая краіна – гэта белы аркуш паперы, – дадаў Уладзімір Мікалаевіч. – Шмат якія аб'екты нам трэба ствараць, многае трэба ўзнаўляць, бо не ўсю нашу спадчыну мы захавалі. Але ўжо ёсць добрыя вынікі: напрыклад, адноўленая сядзіба Міхала Клеафаса Агінскага ў Залессі пад Сморгонню, гэты праект мы здзейснілі разам з літоўцамі і палякамі; і нават турэцкія прадпрыемальнікі, калі даведаліся пра гэта, выткалі адмысловы дыван і падарылі яго музею.

Да таго ж, цяпер для турыстаў больш прыватныя не пэўныя мясціны, а падзеі. У Карагін расказаў пра невялікі польскі горад Крыніцу Гурску, які за год наведвае 2 мільёны чалавек, бо там адбываецца сорок тысяч паўдзёў кожны год. Асобна ён адзначыў, што праект дасць магчымасць правіць сябе мясцоваму бізнесу, як гэта робіцца, напрыклад, у Турцыі, дзе экскурсіі на пэўных мясцінах часта спалучаюцца з наведваннем прадпрыемстваў па вытворчасці дываноў, ювелірных майстэрняў ды іншых. Інакш кажучы, надышоў час пераводзіць праект у практычнае рэчышча.

Ніна КАЗЛЕНЯ
Фота аўтара

Уладзімір
Карагін

гучалі словы аб тым, што, перш чым рабіць нашу краіну цікавай для іншых, трэба самім зацікавіцца ёю. Трэба пачаць вандраваць, вывучаць тое, чаго яшчэ не ведаем, бо не палюбіўшы і не вывучыўшы Беларусь самім, нельга пачынаць нешта рабіць для іншых. Так, выканаўца абавязкаў дырэктара Нацыянальнага агенцтва па турызме Георгій Памяранцаў упэўнены, што нам трэба пачаць захапляцца Беларуссю, здзіўляцца ёю – тады атрымаецца стварыць унікальны прадукт і забавіць турыстаў з-за мяжы. І не толькі Мір і Нясвіж павінны быць апорнымі кропкамі, варта пачаць адыходзіць ад такіх шаблонаў і

да. З гэтым згадзіўся і намеснік міністра спорту і турызму Міхаіл Партной. Паводле яго словаў, Міністэрству спорту і турызму праект падаецца досыць цікавым і перспектыўным.

Сярод іншых прагучала думка, што Беларусь не павін-

З прыемнасцю і задавальненнем працятаў матэрыял лоеўскага краязнаўца і публіцыста Мікалая Анісайца «Вялікі вучоны з маленькага Лоева», прысвечаны выдатнаму навукоўцу, доктару геаграфічных навук, прафесару, метадысту, заслужанаму работніку вышэйшай школы Беларусі Вадзіму Жучкевічу (1915 – 1985). У якасці дадатку да гэтага грунтоўнага матэ-

рыялу не магу не звярнуць увагу на некаторыя рысы характару Жучкевіча, як чалавека, так і вучонага. Дзе мне гэтае права і патрабуе абавязак тое, што быў я асабіста знаёмы з Вадзімам Андрэевічам і як вядучы рэдактар выдавецтва «Народная асвета» супрацоўнічаў з ім з канца 1971 г., з самага пачатку маёй працы ў выдавецтве, і да адыходу яго ў іншы свет.

Першай маёю працай па рэдагаванні быў метадычны дапаможнік для школьных настаўнікаў «Вывучэнне геаграфіі Беларусі ў курсе геаграфіі СССР», аўтарамі якога былі В. Жучкевіч і Н. Юрцэвіч. Як маладога рэдактара свайго рукапісу Вадзім Андрэевіч прыняў мяне сур'эзна і адначасова – даверліва-добразлучліва. Маю прапанову называць мяне Жэнем паважаны прафесар далікатна адхіліў і сцвярджала вымавіў з мяккай патрабавальнасцю ў голасе: «Вы – Яўген Сяргеевіч». Так яно і заставалася да апошняй нашай сустрэчы ў 1985 г.

Пад час працы над рукапісам я пераканаўся, што ён створаны вельмі кампетэнтным аўтарам як у навуковых адносінах выкладання зместу прадмета, так і ў адносінах формы, асабліва мовы і яе адпаведнасці спецыфіцы зместу. Неабходна адзначыць, што В. Жучкевіч выдатна валодаў як беларускай, так і рускай мовамі. Памятаю, на не зусім слушныя заўвагі рэцэнзента аб недакладным ужыванні

асобных беларускіх словаў у рукапісе кнігі па метадыцы выкладання геаграфіі ў школе Вадзім Андрэевіч па памяці прыводзіў аналагічнае ўжыванне тых словаў у падобным кантэксце ў творах класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа. Падобным чынам ён мог засведчыць і сваё веданне гісторыі.

Як і першы раз, так і потым я быў перакананы, што з Вадзімам Андрэевічам рэдактару можна быць абсалютна спакойным ва ўсіх адносінах. Яго інфармацыя: тэкст, ілюстрацыі, лічбы, даты, схемы, графікі – усё заўсёды было на ўзроўні апошніх дасягненняў навукі (вядома, з улікам узросту адраслага), і ніколі не патрабавала ніякіх экспертызаў.

І вось яго глыбокае веданне прадмета заахвочвала мяне, філолага па адукацыі, да паглыблення маіх геаграфічных

навуковых ведаў, а праз іх больш шчыльна далучала да беларушчыны, яе гісторыі і культуры. А ў 1974 г. Вадзім Андрэевіч прынес да нас у рэдакцыю і падарыў мне, вядома, з аўтографам, «Краткий топонимический словарь Белоруссии» аб'ёмам амаль 28 улікова-выдавецкіх аркушаў (450 старонак), які тады толькі што выйшаў у свет. Гэтая кніга была пачаткам і асновай беларускай тапанімікі.

У маёй бібліятэцы знаходзіцца і падручнік «Геаграфія БССР» ды іншыя выданні, рэдактарам якіх я быў. Асаблівай каштоўнасцю ў маім кніжным зборы з'яўляецца малафарматны, добра аформлены і тэхнічна, і мастацка (палепшанае выданне) «Геаграфічны слоўнік школьніка» У. Галя і С. Сідора, навуковым рэдактарам якога быў В. Жучкевіч, а літаратурным

рэдактарам – аўтар гэтых радкоў.

Вадзім Андрэевіч мяне, як відаць, і многіх іншых, імкнуўся далучыць да кола аматараў геаграфіі і краязнаўства, асабліва беларускіх. Так, ім я быў уведзены ў правядзеныя члены Геаграфічнага таварыства СССР – БССР (1979 г.), старшынёй якога ён быў абраны ў 1974 г. Я і сёння ў захапленні ад майго першага ўдзелу ў навуковай экспедыцыі на Палессе.

інтэлігент, Вадзім Андрэевіч свае навуковыя меркаванні і суджэнні да кожнага, нягледзячы на яго службовыя рангі, даводзіў пераканаўча-спакойна. Дарэчы, будучы ўдзельнікам Вялікай Айчыннай вайны і маючы баявыя ўзнагароды, ён ніколі не падкрэсліваў гэта, што сведчыла аб вялікай сціпласці. Такое было заўважна і ў яго навуковай і педагогічнай дзейнасці. Для яго была важнай сапраўдная творчая праца, а не бяссплённая шуміха.

І яшчэ. Памятаю, у гады маёй працы ў «Народнай асвете» ў нас, як і ў іншых выдавецтвах, была такая камуністычная практыка – рэцэнзаванне на грамадскіх пачатках (безганарнае). Мы ў дачыненні да сваіх аўтараў-рэцэнзентаў, тым болей да В. Жучкевіча, ёю не злоўжывалі. Але ён ніколі не адмаўляўся прарэцэнзаваць той ці іншы рукапіс бясплатна. Толькі, як заўсёды, і ў такіх выпадках было ў яго пытанне, як тэрмінова гэта трэба зрабіць. І ён ніколі не пазніўся, наадварот, выконваў усё датэрмінова і якасна.

На сваім 75-гадовым жыццёвым шляху мне даводзілася сустракацца і мець справы з самымі рознымі людзьмі. Скажу шчыра, Вадзім Андрэевіч быў сярод іх непаўторны ў сваёй працавітасці, высокаадукаванасці, патрабавальнасці, адсутнасці панібратства, добразлучлівасці, гатоўнасці прыйсці на дапамогу, непаказнай маральнасці, прынцыповасці, народнай інтэлігентнасці.

Яўген ГУЧОК,
рэдактар выдавецтва «Народная асвета» ў 1971 – 2001 гг.

Народны інтэлігент

Да 100-годдзя з дня нараджэння Вадзіма Жучкевіча

Школьны вальс праз пяцьдзясят гадоў

Праз паўстагоддзя сустрэліся зноў выпускнікі 1965 года Смілавіцкай сярэдняй школы. Добры сябар Яфім Шапіра, адзін з арганізатараў мерапрыемства, запрасіў мяне на гэтую сустрэчу не толькі як пісьменніка, але і як выпускніка гэтай жа школы 1956 года.

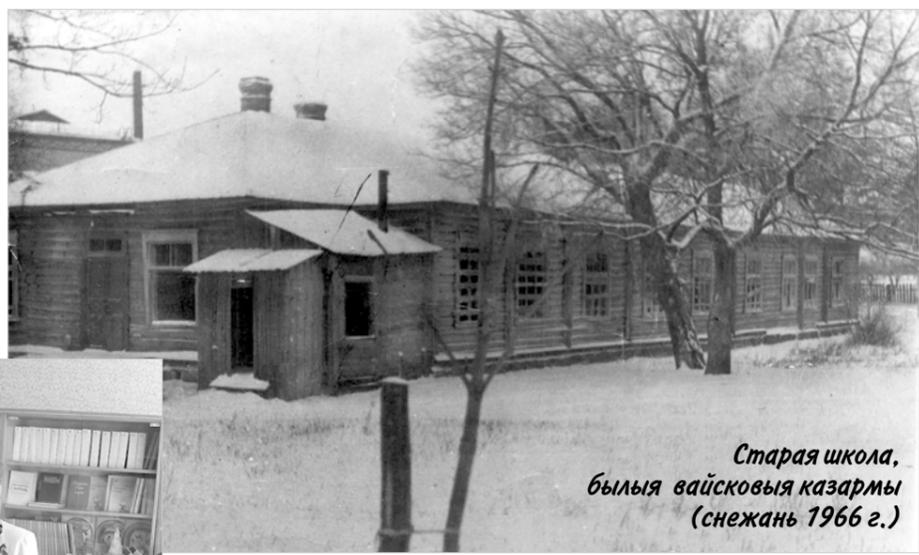
18 ліпеня колішнія вучні, а цяпер ужо дзядулі і бабулі, сустрэліся каля Смілавіцкага сельсавета і па вуліцы Горкага пайшлі ў сваю альма матэр – школу № 1. Помню, што школу мы называлі «дэравянкай», бо для яе была прыстасаваная салдацкая казарма з бярвенняў. На прыступках будынка нас сустрэла ўсхваляваная дырэктар Святлана Ананчыкава. Відаць, яе яшчэ і на свеце не было ў той час, калі пабудавалі новую школу і школьнікі перайшлі з «дэравянікі» ў новы корпус.

Мы прайшліся па прасторных, з густам аформленых калідорах і класах, сфатаграфаваліся – прычым кожны, хто прыйшоў на сустрэчу, заняў тое ж месца, што і пяцьдзясят гадоў таму. Аглядаючы школьны двор, Я. Шапіра, які па другой адукацыі з'яўляецца мастаком, усклікнуў, што такой

прыгажосці можа пазаздросціць любая школа нашай краіны. У двары мы паклалі кветкі да помніка вучням, якія загінулі ў час Вялікай Айчыннай вайны. На могілках усклалі кветкі на магілу настаўніцы Ядзвігі Казіміраўны Шалькевіч. Яна выклала рускую мову і літаратуру, а яе муж, Леанід Васільевіч

Шыдлоўскі, быў нашым класным кіраўніком і выкладаў беларускую мову і літаратуру.

Сустрэча працягнулася ў кавярні. Былі не толькі радасныя, але і журботныя ўспаміны, бо пайшлі з жыцця многія, каго любілі выпускнікі, кім захапляліся, з каго бралі прыклад. З 26-і выпускнікоў класа пяцёра закончылі вышэйшыя педагогічныя навучальныя ўстановы. Мы ўспаміналі многіх нашых настаўнікаў, напрыклад, Людміла Пікулік

Старая школа, былыя вайсковыя казармы (снежань 1966 г.)

расказвала, як пасля заканчэння школы не раз тэлефанавала сваёй класнай, калі нешта не ладзілася ў жыцці. Ядзвіга Казіміраўна адказвала, што на свеце няма людзей, якім яшчэ ця-

жэй, і не трэба аб гэтым забываць. Ніна Кліменка з гумарам успамінала, як старалася пераймаць у сваёй класнай нават манеру апранацца... А потым, як і пяцьдзясят гадоў таму, выпускнікі танцавалі «Школьны вальс».

Уладзімір ШУЛЯКОўСкі

Новы будынак прымае былых выпускнікоў

«Бацькава дачка»

(Заканчэнне. Пачатак у №№ 27–28)

Яшчэ пра адно здарэнне, звязанае з В. Вітушкай, занатаванае ў мяне. Адночы дзяўчына з невялікай групай партызанаў (6 чалавек) змагла ў Заслаўскай паліцыі (10 чалавек) адваяваць некалькі коней. Нехта Бацяў з атрада Жукава спужаўся, што перавага на баку гітлераўцаў, і ваяваць дзеля коней не стаў. Гэта было ў лесе Драўніна каля в. Сялец. Сёдлы на конях блішчэлі, нібы срэбрам пакрытыя. Хоць і адбілі ў немцаў некалькі коней, але мянушак іх не ведалі. А жывёлы да іх прывыкаюць. А ў каго пра тое можна даведацца? Зразумела, толькі ў Заслаўі ў паліцыі. І Вера прыдумала дзёрзкае. Яна напісала ліст начальніку Заслаўскай паліцыі Ж. Куліку. «Коней мы забралі, але мянушак не ведаем. Прышліце нам мянушкі гэтых коней». У канцы запіскі была прыпіска: «Хто прынясе спіс, будзе для яго гэта пропускам у партызанскі лагер. Вера Вітушка». Запіска так разлававала Куліка, што ён, сабраўшы паліцэйскіх, зачытаў яе і сказаў: «Вітушка да таго стала нахабнай, што дае ўжо нам за-

Партызаны-падрыўнікі

данне: «Імёны коней прышліце». Яе трэба абавязкова злавіць і пакараць». Паслужылі паліцаі гэта распараджэнне і, як ні дзіўна, 7 з іх прынеслі партызанам мянушкі коней. Успамінае Вера: «Я ездзіла на «Чайцы». Гэта была гнядая кабыла з ляснай і белымі капытамі. Яна мне падабалася, бо не раз выручыла ў цяжкіх абставінах. У блакадзе яе паранілі, і давялося мне яе застрэліць. Было вельмі шкада».

У 1944 годзе пасля вызвалення Беларусі Веру Іосіфаў-

ну прызначылі на пасаду сакратара Заслаўскага райкама КП(б)Б, хоць у яе на той час і не было партыйнага білета. У партыю яе прынялі партызаны ў 1943 годзе ў в. Сукавічы, але тыя дакументы не прайшлі праз райкам партыі. Толькі ў 1945 годзе прынялі ў члены кампартыі. На пасадзе сакратара райкама партыі яна апраўдала званне камуніста. 3 ліпеня і да 7 лістапада 1944 года Вера Іосіфаўна ў Заслаўскім райкаме партыі адказвала за кадры. Адначасова ўзначальвала і знішчальны батальён, а таму ўночы даводзілася савецкую ўладу ахоўваць. Увечары ўзбройваліся ўсе савецкія службоўцы і па чарзе дзяжурылі на заслаўскім вале. Тады быў трывожны час. Змаганне працягвалася – хадзілі бандыты і дыверсанты.

У тым жа цяжкім 1944 годзе кіраўніцтва раёна арганізавала збор збожжа сярод сельніцтва ў дапамогу фронту звыш плана. Сабраўшы некалькі лішніх пудоў, яна адправіла ад імя кіраўнікоў раёна тэлеграму І. Сталіну. Яна і падзяка Сталіна жыхарам Заслаўскага раёна былі надрукаваныя ў газеце «Правда».

Пазней В. Вітушка паступова рухаецца ўверх па службовай лесвіцы. Акрамя працы інструктарам

ЦК КПБ, Вера Іосіфаўна працавала выкладчыкам у Вышэйшай партыйнай школе, якую сама закончыла адразу пасля вайны. Была дырэктарам Мінскага кааператыва-га тэхнікума.

В. Вітушка да высокай кар’еры ніколі не імкнулася. І, напэўна, яна і не дасягнула б яе, бо заўсёды гаварыла праўду ў вочы і змагалася за справядлівасць, была вельмі прынцыповай. На мой погляд, КПСС і трымалася на такіх, як яна. З яе хацелася браць прыклад. Калі працавала ў ЦК КПБ, ёй даручылі збіраць партыйныя членскія ўзносы. Але некаторыя члены ЦК аб гэтым сваім абавязку забываліся, і даводзілася часта напамінаць. Тады яна на адным партыйным сходзе ў прысутнасці Першага сакратара ЦК КПБ і сказала: «А Вы зачытайце спіс даўжнікоў». І зачытала. Вярнулася на сваё месца, а даўжнікі падбеглі аплаціць запазычанасці.

Вера Іосіфаўна вельмі шчыра і праўдзіва распавядала мне пра камандаванне брыгады «Штурмавая» – як пра станоўчае, так і пра адмоўнае. За баявую і працоўную дзейнасць В. Вітушка атрымала ордэн Айчыннай вайны І ступені і медаль «За працоўную доблесць». Адна ўзнагарода згубілася, калі ў вайну быў збіты самалёт з Варанянскім. Пра В. Вітушку напісана ў некалькіх кнігах: А. Дзенісевіч, «Орлиное племя», Р. Мачульскі, «Вечный огонь (нарыс «Алмазы не тускнеют») ды інш.

...Акінуў вокам кватэру гераіні артыкула. Сціплае жытло – зала, спальня і кухня. Шафа з кнігамі. І нічога лішняга. Я падзякавай Веры Іосіфаўне за цёплы прыём і развітайся.

Сымон БАРЫС,
публіцыст, краязнаўца,
г. Мінск

Узноўленая нядаўна зямлянка брыгады «Штурмавая»

Памяць у вершах

Нашым чытачам ужо вядомае імя Людмілы Бандарэнкі, на старонках «Краязнаўчай газеты» мы пісалі пра яе

кнігі ўспамінаў, друкавалі ўрыўкі з вершаў. Гэтым жа разам вашай увазе – новая кніга Вершаў Высоцкі піша, што тэмы вершаў Л. Бандарэнкі самыя шырокія, разнастайныя: паэтка піша пра Беларусь, яе жыхароў, прыроду, прысвячае вершы сваім родным і сябрам, але тэма Вялікай Айчыннай вайны, Перамогі, ветэранаў – ці не найважнейшая для аўтаркі. Таму зусім невыпадкова, што вершы пра гэта склалі асобную кнігу.

Ва ўступным слове да кнігі заслужаны работнік культуры колішняй Літоўскай ССР Чэслаў Высоцкі піша, што тэмы вершаў Л. Бандарэнкі самыя шырокія, разнастайныя: паэтка піша пра Беларусь, яе жыхароў, прыроду, прысвячае вершы сваім родным і сябрам, але тэма Вялікай Айчыннай вайны, Перамогі, ветэранаў – ці не найважнейшая для аўтаркі. Таму зусім невыпадкова, што вершы пра гэта склалі асобную кнігу.

Вершы Л. Бандарэнкі шчырыя і простыя, усе яны лёгка кладуцца на сэрца сваім кожнаму зразумелым зместам, немудрагелістымі словамі:

В моём родном украинском селе
Могилы две украшены цветами.
И памятник над ними на холме:
То Мать и Сын

с печальными глазами.

На плитах – дорогие имена
Погибших на войне родных, героев.
Оплакивает с нами вся страна
Тех, кто навсегда остался в строю.

Здесь громких слов
не надо говорить –
Шумит листва берёз весной и летом.
За вечно молодых душа болит,
Спасенный мир, ты не забудь об этом.

Піша аўтарка і пра Беларусь, узгадвае розныя яе мясціны і куточки – тыя, дзе пакінула свае знакі вайна, і тыя, якія і цяпер не перастаюць нагадваць нам пра яе: Хатынь, Курган Славы, Буйніцкае поле... Шкада толькі, што не знайшлося там месца ніводнаму вершу на беларускай ці на ўкраінскай мове, роднай для аўтаркі. Але, магчыма, у Людмілы Дзмітрыеўны гэта яшчэ наперадзе.

Кніга дапоўненая распевадамі Л. Бан-

дарэнкі аб тым, як яна шукала звесткі пра свайго бацьку (пра гэта мы пісалі раней з нагоды выхаду іншай кнігі аўтаркі), фотаздымкамі яе бацькі ды іншымі фатаграфіямі, датычнымі тэмы Вялікай Айчыннай вайны.

Кнігу гартала
Ніна КАЗЛЕНА

Ліст з фронту бацькі Л. Бандарэнкі родным

У ноч на 26 красавіка 1986 г. над Беларуссю ўзшыла атрутная зорка, чорнай паласой прайшлася па жыццях людзей, раздзяліла лёс, час, зямлю на дзве часткі.

Радзяцця хваляй пагнала па свеце людзей. Што можа быць горай, чым адчужэнне ад роднай хаты, ад роднай зямлі, дзе лёсіла нарадзіцца, якая валодае асаблівай энергетыкай? Бо нашыя продкі не здраджвалі таму месцу, дзе нарадзіліся.

Хрышчоўныя Чарнобылем, або Сланечнікі ў дварах любушанцаў

Шмат людзей з чарнобыльскай зоны прыняла бярэзінская зямля. Амаль за 30 гадоў усе яны сталі бярэзінцамі. Няма такіх сярод цяперашніх жыхароў аграгарадка Любушаны. Першыя перасяленцы з'явіліся тут ужо летам трагічнага 1986 г. – і загучаў у нас гомельскі дыялект. Новымі жыхарамі вёскі Любушаны сталі браты Гарбары з Хойніцкага і сям'я Ліцвіненкаў з Брагінскага раёнаў. У 1989 г. любушанская зямля прыняла жыхароў Магілёўшчыны, дзе ўзровень радзяцці быў вышэйшым, чым у самім Чарнобылі. У 1989 г. 20 сем'яў з аднога, Новаляльнянскага, сельскага Савета знайшлі свой прытулак на любушанскай зямлі. Дарэчы, усяго з Магілёўскай вобласці ў вёскі Любушаны, Дулебы, Крабаўскае перасяліліся 43 сям'і. Калгас «Шлях Ільіча» пад старшынствам Івана Ісаева амаль цалкам зняўся з наседжанага месца на Краснапольшчыне: больш за палову перасяленцаў асела ў Любушанах, частка – у вёсцы Багущэвічы. Старшыня вывозіў з зоны людзей, бо ад радзяцці, на жаль, ні працавітасць, ні душэўнасць не прыкрывала. Саўгас «Любушанскі» атрымаў добрых працаўнікоў і шчыраваў пад кіраўніцтвам І. Ісаева. Былі пабудаваны ферма ў в. Уюноўка, мехдвор, сельскі дом культуры, ФАП, бібліятэка. Перасяленцы пакінулі заўважны след у ТАА «Купава-агра», «Клявіца», Мачаскім, Пагосцкім, Любушанскім лясніцтвах, працуюць у Любушанскай школе, Дулебскім са-

цыяльным прытулку, магазінах вёсак Любушаны і Мачаск, у Пагосцкай бальніцы.

Пакідаючы зямлю продкаў, людзі вывозілі найгалоўны набытак – дзяцей. Пад час перасялення дачушцы Галіны і Віктара Папковых было 7 месяцаў, год і паўтара – дочкам Анатоля і Аляксандры Гарбараў, 1 і 2,5 года – дзецям Ларысы і Уладзіміра Чысцяковых, 2 гады – сыну Надзеі Ісаевай, 2,5 – першынецу Віктара і Святланы Еўдакіменкаў, 2,5 і 8 гадоў – дзеткам Ніны і Уладзіміра Барздовых... Таццяна Ісаева як галоўны духоўны скарб везла загорнутую ў абрус ікону Божай Маці, якую падарыла на вяселле хросная. На другі дзень вяселля, з двума чамаданами на мацяцкля «Ява», адправіліся Міхаіл і Ала Гарбары з Хойніцкага раёна ў чэрвені 1986 г. за 300 км, дзе ў Любушанах

ужо астаяваўся старэйшы брат Анатоль Гарбар.

Паказальна, што, пакідаючы родныя мясціны, людзі імкнуліся трымацца адно аднога, зберагаць сваяцтва, жыць адным магутным дрэвам.

Цяжка прыжывалася старэйшае пакаленне перасяленцаў. Былы ветэран вайны, 80-гадовы Васіль Акімавіч Папкоў, не вытрымаўшы, вярнуўся ў вёску Вялікі Васаў, жыў без святла, пасвіў пецярных кароваў, пасадзіў і выкапаў бульбу. Ды ўсё ж быў змушаны вярнуцца да дзяцей у Любушаны на зіму, а ў пачатку сакавіка памёр. Літаральна праз дзень пасля пераезду пайшоў з жыцця муж Веры Міхайлаўны Красёвай – Уладзімір Архіпавіч. Знайшлі апошні прыстанак далёка ад родных мясцінаў, на любушанскіх могілках, 18 перася-

ленцаў. Прыжыліся на любушанскай зямлі цяпер ужо мясцовыя доўгажыхары з былых перасяленцаў 89-гадовая Ганна Максімаўна Чысцякова, 85-гадовы Таццяна Якаўлеўна Ісаева і Ксенія Восіпаўна Цюлюпа. Праўда, Таццяна Якаўлеўна прызнаецца, што цэлы год па разлуцы з радзінным кутком плакала, накрывшыся коўдрай з галавой, то слёзы мог бачыць толькі Бог...

Першыя ўражанні перасяленцаў аб вёсцы са спеўнай назвай Любушаны: тут больш грыбнога-ягаднага, ляснога раздолля. Праўда, тут няма таго кветкавага раю, як у вёсцы Паташня Краснапольскага раёна, дзе перад кожнай хатай квітнелі кусты ружаў з дзівосным пахам і кропелькамі расы на пялёстках.

Любушанцы спачатку насяражана прыглядаліся да новых пасяленцаў, але збольшага былі добразычлівымі і спагадлівымі да іх. Людміла Краўцова ўзгадвае: першым часам, як абжываліся, не было ні градак, ні яблычка, дык мясцовыя бабулькі, пакуль ідзе з працы, шчодрасцавалі, так што ніколі не вярталася дадому з пустымі рукамі.

На жаль, зніклі родныя вёскі любушанскіх перасяленцаў – Новая Ельня, Вялікі і Малы Васаў, Хутар, Болін, Гатавец, Чэрнін Краснапольскага раёна, Шчарбіны Брагінскага, Паташня Хойніцкага, Добры Дуб Слаўгарадскага раёнаў. Радзінныя вёскі перасяленцаў сталі могільнікамі, наўкола – мёртвая цішыня.

Помнік пахаваным вёскам – у сэрцах былых жыхароў. Толькі на Радаўніцу едуць на спагканне з продкамі і вёскай. Радаўніца і чорны дзень Чарнобыля ідуць побач, а для людзей з адселеных вёсак старажытнае свята дапоўнілася новым зместам – дзень сустрэ-

чы з магіламі продкаў. Усё парасло былнягом. Былыя жыхары ледзь знаходзяць месцы, дзе стаялі хаты. Толькі ліпа, былая сведка сямейнага шчасця гаспадароў, нагадвае: тут была сядзіба. Ларыса Чысцякова пазнала месца бацькоўскай хаты толькі па турніку, Любоў Каравая – па вярбе і рэштках навесаў ад дубовых варотаў...

Пражыўшы звыш 20 гадоў на Любушаншчыне, перасяленцы лічаць сябе мясцовымі жыхарамі. Дрэва іх жыцця пусціла трывалыя карані на гэтай зямлі. Людзі жывуць у згодзе, як бліжэйшыя сваякі. З'явілася вуліца Новая, дзе суседнічаюць карэнныя любушанцы і перасяленцы. Нарадзіліся новыя сем'і, выраслі дзеці, пайшлі ўнукі. У Дулебах знайшоў жонку Аляксандр Краўцоў, у Мачаску – Мікалай Барысенка, выйшла замуж за ўюноўскага хлопца Люба Каравая. Сустрэліся на любушанскай зямлі і звязалі свой лёс перасяленцы Зінаіда Антаненка і Аляксандр Лапета.

Нарадзіліся ў Любушанах, з'яўляюцца карэннымі жыхарамі 15 хлопчыкаў і дзяўчынак – Ісаевых, Краўцовых, Целюкоў, Несцяровічаў, Каравых, Цэдрыкаў, Гарбараў і Еўдакіменкаў. Пайшоў у першы клас Любушанскай школы малодшы сын Шаройкаў. Сярод шматдзетных – сем'і перасяленцаў Бажэнкавых (чацвёра дзяцей), Канстанціна і Ніны Цюлюпаў (тры дарослыя сыны), Аляксандра і Таццяны Краўцовых (тры дачкі), Аляксандры і Анатоля Гарбараў (тры дачкі). Эстафету жыцця працягваюць унукі і праўнукі колішніх перасяленцаў. У Ліцвіненкаў пяць унукаў і чатыры праўнукі, у Таццяны Якаўлеўны Ісаевай – праўнук, у Кашапаравых – двое дарослых унукаў, трое унукаў у Еўдакіменкаў, двое – у Чысцяковых.

Шмат цікавых фактаў з біяграфіі любушанскіх перасяленцаў і пранікнёна-прачуленых словаў пра іх радзінны кутчак прагучала сёлета на вечарыне памяці «Званы Чарнобыля ў сэрцах любушанцаў», што зладзілі на базе Любушанскай бібліятэкі. На мерапрыемства былі запрошаны прадстаўнікі 27-і сем'яў з Любушанаў і Дулебаў. Школьнікі чыталі вершы беларускіх паэтаў, гучалі напеўныя галасы самадзейных артыстаў. Завяршылася мерапрыемства рытуалам дзялення Каравая духоўнай еднасці і фатаграфаваннем каля Дрэва жыцця з прозвішчамі перасяленцаў. Фундатарамі мерапрыемства сталі Бярэзінскае райсаюзжыўтаварыства, ТАА «МЭТА-плюс», Беларускае саюз жанчынаў, аддзел ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Бярэзінскага райвыканкама.

*Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загадчык аддзела маркетынгу Бярэзінскай ЦБ*

Дэкор і арнаменты ручніка, безумоўна, звязаны са старажытнымі пластамі матэрыяльнай культуры. Нярэдка на пытанні да майстроў, чаму яны вышываюць пэўныя ўзоры, чуецца адказ, што так рабілі іх матулі і бабулі. Такім чынам, амаль не ведаючы сэнсу, майстрыхі дэталёва капіявалі арнаменты, што дазваляе меркаваць аб захаванні на ручніках XIX – XX стст. арнаменту са старажытным семантычным значэннем.

Найбольш старажытным з’яўляецца геаметрычны арнамент, які складаецца з камбінацыі геаметрычных элементаў, кожны з якіх мае асобнае значэнне.

Мова старажытных рунаў

Са старажытнасці існавала ўніверсальная мова літараў, лічбаў і геаметрычных фігураў – рунічныя знакі, якія сустракаюцца і на тэрыторыі Беларусі. Прыкладам гэтага з’яўляюцца археалагічныя знаходкі – так званы Пневішчынскі камень у Магілёўскай вобласці, знойдзены ў 1837 г. А. Дандукавым-Корсакавым, а таксама знаходкі гарадзішча Маскавічы Віцебскай вобласці, дзе праводзіў раскопкі вядомы беларускі археолаг Л. Ду-

дырхемаў у скарбе вёскі Каз’янкі Полацкага раёна, ігральная костка з Верхняга Замка ў Полацку і інш.

Цікавым застаецца пытанне пранікнення рунаў на тэрыторыю Беларусі. Шмат хто з навукоўцаў звязвае гэта са скандынавамі і кажа аб існаванні ў Беларусі ў IX – XI стст. значнага варажскага элемента, што пацверджана як археалагічнымі знаходкамі, так і пісьмовымі крыніцамі. Некаторыя даследчыкі кажуць аб існаванні ў славянаў сваіх рунаў, абапіраючыся на рэшткі керамікі Чарняхоўскай археалагічнай

ланда, Ібн Эль Нідзіна. Вялікую колькасць помнікаў яны звязваюць з паўночным з цэнтральна-еўрапейскіх плямёнаў, якіх у антычных крыніцах называлі венедамі. Міжкаржынскія камяні, культавыя выявы з храма Радэгаста ў Рэтры і інш. былі аб’яднаныя ў своеасаблівую групу Veneda runis, назва якой сустракаецца ў пісьмовых крыніцах скандынаваў. Магчыма, гэтыя плямёны маглі паўплываць на з’яўленне рунаў на нашай тэрыторыі, калі ўлічыць той фактар, што крывічы прыйшлі ў Беларусь з паўночнага захаду. Пранікненне рунаў на тэрыторыю Беларусі магло мець і паўднёвы шлях: іх носбітам магло быць племя люцічаў, якое, згодна з Цвярскім летапісам, жыло над Дунаем, месцам міграцыі гоцкіх плямёнаў, і калісьці «лютичи и тиверци приседяху к Дунаеви, и ве множество их, седяху по Днестру и до моря», аб чым была гаворка і ў Мікалаеўскім летапісе.

Па-другое, кожная руна мае сваё тлумачэнне ў літаратуры (Песні Эды, Рунічныя песні Одзіна, Міф аб Міміры, Міф аб Адрырыдзе) і з’яўляецца сімвалічнай скарбніцай ведаў і паняццяў, якія становяцца зразумелымі пры больш дэталёвым вывучэнні.

Па-трэцяе, захавалася шмат прыкладаў таго, што руны шырока прымяняліся ў магічнай практыцы: любоўныя амулеты, лундаўская любоўная палачка, ляркарская пласціна з Квінебю, Кентэрберыйскі рунічны амулет супраць заражэння ранаў і інш.

Па-чацвёртае, руны, як і арнамент, у сваёй большасці маркіраваліся чырвоным колерам – гэта найбольш архаічны і ўніверсальны спосаб мадэлявання рытуальных аб’ектаў. Акрамя таго, у рунічных ведах існуе чыстая немаркіраваная руна, вельмі падобная на белую тканіну ручніка.

Па-пятае, духоўны і эмацыйны стан майстроў пры нанясенні знакаў, рунаў ці арнаменту патрабаваў канцэнтрацыі і духоўнай чысціні і павінен быў перадацца рэчы.

Такім чынам, руны – гэта ўніверсальная сістэма

сімвалаў, з дапамогай якой мы можам прачытаць геаметрычны арнамент беларускіх ручнікоў.

Чытаем руны

Параўноўваючы асноўныя беларускія геаметрычныя арнаментальныя матывы з рунамі, мы знаходзім шмат аналагаў у старэйшым футарку (старажытнагерманскі рунічны алфавіт. – Рэд.). Так, галоўным арнаментам у беларусаў з’яўляецца ромб – сімвал жаночага пачатку, зямлі, урадлівасці, падобны рунічны знак інгваз – бог зямлі, паспявання. Пясочны гадзіннік – сімвал багіні, яе жыццёвай энергіі і здольнасці да рэгенерацыі, дагас – дзень, новы пачатак, крыж – зямля, геба – дар, партнёрства і г.д.

Адным з так званых рунічных знакаў з’яўляецца свастыка, як чатырох-

ны вызваленай магічнай энергіяй (то бок, сімвал сонца).

Возьмем супрацьлеглы сімвал беларускага арнаменту – зямля. Гэта ромб, але прамяні накіраваныя ўнутр яго. Зноў мы маем спалучэнне рунаў ангуз і інгваз, але ў гэтым выпадку ангуз перавернуты, гэта значыць, мае супрацьлеглае значэнне – не вызваленне, а зняволенне. Такім чынам, спалучэнне рунаў можна вызначыць як «зняволенне ўрадлівасці» – карані раслінаў, што дадуць ураджай, знаходзяцца ў зямлі. Таму так часта ў беларускім арнаменце два сімвалы – сонца і зямля – ідуць побач.

Разгледзім, для прыкладу, узор язычніцкага боства Ярылы. Ён утварае спалучэнне рунаў інгваз і кеназ. Калі інгваз – руна ўрадлівасці, то кеназ – руна, што адносіцца да рунаў Одзіна, яе выява – правобраз следу ступні, які сустракаецца ў наскальных малюнках. Раней лічылася, што наступішы на след другога, можна знайсці ўладу над ім. Такім чынам, спалучэнне гэтых рунаў можа абазначыць «пакіданне следу ўрадлівасці». Згодна з беларускімі народнымі песнямі, куды Ярыла наступаў нагою, там падымалася «жыта кашню».

Возьмем такую з’яву прыроды, як дождж. Ён выяўлены ў выглядзе кроплі, замкнёнай ў ромб (урадлівасць). Кропля мае выгляд дзвюх перакрываючых рунаў – дагас, ад імя бога дня Дага (у венедаў гэты бог шанаваўся пад іменем Дажджбога). Дажджбог з’яўляецца вярхоўным

боствам славянскага пантэона, ён жа пасылае на зямлю дождж. Такім чынам, сімвал у выглядзе пастаўленага на кут квадрата, скампанаванага з чатырох трохвугольнікаў, мае ў агульным плане значэнне боства Дажджбога, а ў асобным – дажджу. Цікава адзначыць, што сімвал моцнай сям’і падобны да сімвалу дажджу, і гэта нездарма, бо Дажджбог быў яшчэ ахоўнікам вяселляў.

Такім чынам, сімвалы традыцыйнага беларускага арнаменту можна прачытаць з дапамогай рунічных знакаў.

Югенія КАВАЛЁВА, г. Полацк
(Заканчэнне ў наступным нумары)

Ручнік. Канец XIX – пачатак XX ст. Лён, бавоўна, бранае ткацтва, г. Бешанковічы

так і трохгалінкавая. Яе выявы ў славянскім свеце сустракаюцца нячаста, што натуральна, бо свастыка – сімвал агню і ў некаторых выпадках – урадлівасці, гэта знак занадта моцны.

Калі разглядаць больш складаныя сімвалы, то іх трэба раскладаць на часткі. Так, знак сонца ў беларускім арнаменце ўяўляе сабой ромб з прамянямі. У рунічных ведах знак ромба мае руна ўрадлівасці – інгваз. Прамяні – гэта руна ангуз, яе выкарыстоўвалі для ўзмацнення магічнай энергіі. Такім чынам, пры спалучэнні рунаў мы маем сімвал урадлівасці, узмоцне-

Падузорнік. Пачатак XX ст. Лён, бавоўна, бранае ткацтва. Вёска Ніўнікі, Мёрскі раён

чыць, рунападобныя знакі на цаглянах Каложскай царквы ў Гродне, царквы Спаса на Смядыні ў Смаленску і так званыя драгічынскія клейны, восем

культуры (продкаў якіх Г. Вярнадскі і Б. Рыбакоў атаясамліваюць з прамамі продкамі русічаў) і пісьмовыя крыніцы Цітмірава, Масудзі, Ібн Фо-

У 1920 – 1930-х гг. у літоўскім перыядычным друку з’явіўся шэраг артыкулаў, прысвечаных гісторыі беларускіх часцей у літоўскай арміі ў 1918 – 1923 гг. Прадстаўляем чытачам «Краязнаўчай газеты» вытрымку з артыкула капітана кавалерыйскіх часцей Ісідорыуса Краўнайціса «Стварэнне нашай кавалерыі і яе дзейнасць у першае дзесяцігоддзе незалежнасці», прысвечаную гісторыі Гродзенскага беларускага гусарскага эскадрона. Гэты тэкст быў упершыню надрукаваны на літоўскай мове ў часопісе «Mūsų žinynas» (1928, № 45).

Гродзенскі беларускі эскадрон

У цяперашні час дакладную інфармацыю аб беларускім эскадроне знайсці немагчыма, бо ў нашым ваенным архіве няма ніводнай справы, якая датычыцца беларускіх часцей, а іх уласны архіў, варагодна, трапіў у рукі палякаў пад час раззбраення беларускіх часцей у Гродне. Не маючы дакументальных звестак, я карыстаюся асабістымі ўспамінамі маёра Ружанцова (цяпер дакументы беларускіх часцей літоўскага войска захоўваюцца ў Цэнтральным дзяржаўным архіве Літвы. – А.Г.).

У пачатку 1919 г. толькі што створаны літоўскі ўрад перабраўся з Вільні ў Коўна, адначасова фарміраванне літоўскіх ваенных часцей было перанесенае ў Коўна і Алітус, а беларускіх – у Гродна. Тут былі сфарміраваны 1-ы беларускі пяхотны полк, Гродзенская беларуская ваенная камендатура з каменданцкім батальёнам і 1-ы беларускі эскадрон.

Эскадрон пачаў фарміравацца ў студзені 1919 г. Яго камандзірам быў прызначаны ротмістр Глінскі, сваім паходжаннем і ідэалагічнымі перакананнямі чужы як літоўцам, так і беларусам. Не лепшаю была справа з малодшымі афі-

цэрамі: адзін з іх увогуле быў нямецкім баронам Фелькерзамам, а другі – палякам Жмако. Такая кадравая расстаноўка толькі што сфарміраванаму эскадрону не несла нічога добрага.

Салдатамі былі вайскоўцы старой рускай арміі. Па нацыянальнай прыкмеце гэта была сумесь беларусаў, літоўскіх татароў і яўрэяў. У канцы студзеня эскадрон налічваў 50 чалавек. Ён меў назву «Першы беларускі швадрон», але салдаты называлі сябе папросту гусарамі.

Уніформа была такая ж самая, што і ў літоўскіх гусараў, адрозненне было толькі ў тым, што нашыя гусары мелі белы кант, а беларусы – чырвоны. Акальшак фуражкі і трохкутныя пятліцы былі белымі. Афіцэры апраналі форму нямецкага крою, былі ўзброеныя нямецкімі пісталетами альбо карабінамі, рускімі ці нямецкімі шаблямі. Пікаў эскадрон не меў, але прадугледжвалася ўвесці іх колеру беларускай сімволікі.

1-ы беларускі пяхотны полк і каменданцкі батальён

існавалі нядоўга, бо сярод афіцэраў палка знайшоўся здраднік, які, не выканаўшы загад Міністэрства абароны Літвы адступіць у Сувалкі ці Сейны, своечасова не вывёў полк з Гродна, і ў канцы мая ён быў раззброены палякамі. З беларускіх часцей застаўся толькі беларускі эскадрон, якому ўдалося ўцячы ад палякаў і прыбыць у Коўна. Мне давялося бачыць яго і нават разам удзельнічаць у парадзе перад літоўскім урадам у Ковенскай Дуброве. Потым эскадрон разам з нашым 2-м гусарскім эскадронам накіраваўся на фронт. Эскадрон зрабіў добрае ўражанне падборам кавалерыстаў і коней, а таксама агульным выглядам.

Прыбыўшы ў Коўна, беларускі эскадрон быў адкамандазаваны ў 1-ы гусарскі полк. Летам яго накіравалі абараняць дэмаркацыйную лінію з палякамі ўздоўж Нёмана каля мястэчка Лейпуны (цяпер мястэчка Лейпалінгіс у Літве. – А.Г.). У жніўні польскія войскі пачалі прасоўвацца ўглыб нашай тэрыторыі. У гэты час эскадрон праводзіў значную разведвальную дзейнасць. У ноч з 23 на 24 жніўня палякі атакавалі беларускі эскадрон каля Сейнаў. Можна дапусціць, што з-за дрэннага падбору кадраў уночы эскадрон не выставіў ніякай аховы, таму што калі палякі атакавалі, афіцэры былі ў сваіх кватэрах. Закідаўшы кватэры гранатамі, польскія салдаты пачалі наступ на асобныя дамы. Зразумела, што па прычыне такой дрэннай арганізацыі супраціву эскадрон быў фактычна знішчаны. Сярод забітых, параненых і паланеных былі афіцэры Фелькерзам, 12 кавалерыстаў і 13 коней. Некаторыя палонныя змаглі ўцячы і вярнуліся да сваіх, астатнія былі накіраваныя ў Гродзенскі лагер для ваеннапалонных.

Калі ў 1920 г. наш 2-і эскадрон 1-га гусарскага палка

знаходзіўся ў Сейнах, мясцовы жыхар Пятрас Кевічус, убачыўшы нашу гусарскую ўніформу, падышоў да аднаго з афіцэраў і распавёў, як у 1919 г. быў атакаваны беларускі эскадрон і паказаў магілу «нашага забітага афіцэра». Хутчэй за ўсё, гэта была магіла афіцэра Фелькерзама.

Восенню эскадрон вярнуўся ў Коўна, колькасца меншыя напалову – ротмістр Глінскі налічыў толькі 25 чалавек. Рэшткі эскадрона былі далучаны да 2-й асобнай беларускай роты, якая 15 кастрычніка была накіраваная на Дзвінскі фронт. Тут эскадрон разам з ротай занялі Алуکشту (варагодна, маецца на ўвазе горад Ілукстэ ў Латвіі. – А.Г.), пасля чаго ротмістр Глінскі перайшоў у 1-шы гусарскі полк, якому былі перададзеныя коні і амуніцыя беларускага эскадрона.

17 лістапада (1920 г. – «КГ») быў сфарміраваны беларускі батальён, у склад якога ўвайшлі 1-я і 2-я асобныя беларускія роты. Былыя беларускія гусары пасля расфарміравання эскадрона сталі выконваць у гэтым батальёне абавязкі тэлефаністаў, конных выведнікаў, каптэнармусаў і інш.

Афіцэры, што служылі ў беларускім батальёне, і асабліва маёр Ружанцоў, вельмі добра выказваліся аб беларускім эскадроне. Гэта былі адданыя службе, шчырыя жаўнеры. Больш за ўсё у батальёне карыстаўся павагай былы гусар, фельчар Смактуновіч, які, не маючы паўнамоцтваў батальённага лекара, выконваў яго абавязкі.

З часам беларускі батальён быў расфарміраваны, і разам з яго жаўнерамі разышліся і апошнія жаўнеры беларускага эскадрона.

Ісідорыус КРАЎНАЙЦІС

Пераклад з літоўскай мовы
Марыны ГОРНАЙ
Падрыхтоўка да публікацыі
Аляксандра ГОРНАТА

Літ суніцаў

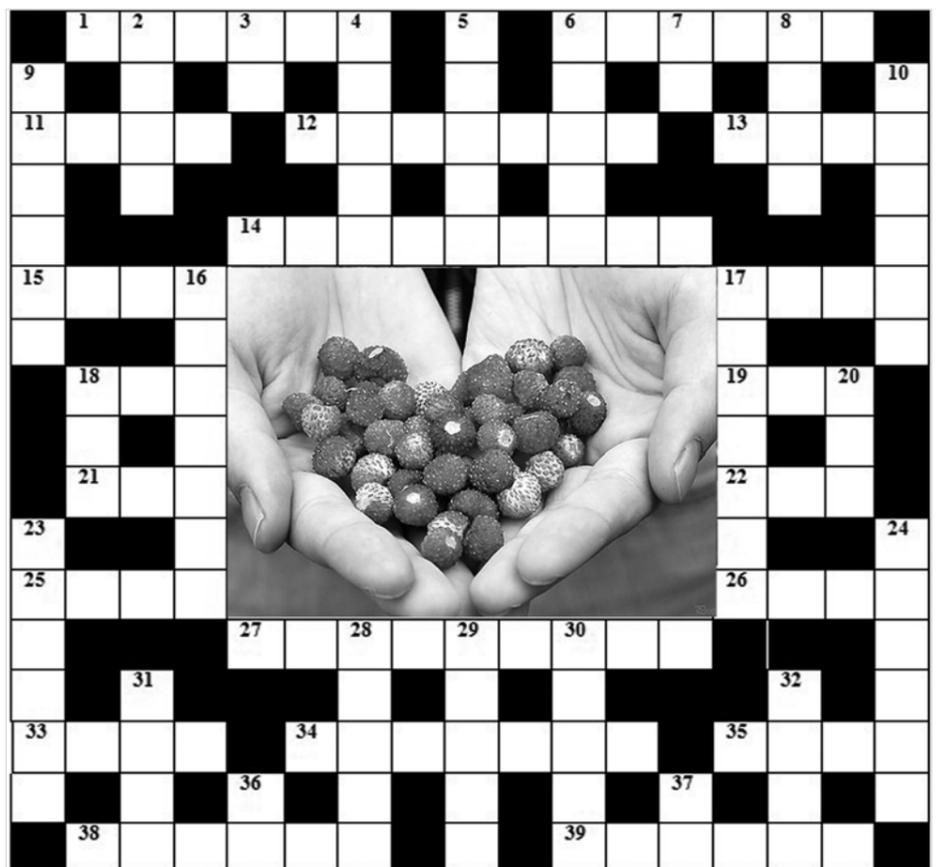
Уздоўж

1. Маленькая круглая часцінка якой-небудзь вадкасці. 6. «Пахнуць пераспелыя ...», // Чую подых кожнага лістка». З верша Максіма Танка «Дарогай з сенажаці». 11. «... вішанька высокая, // А другая нізка. // ... мілачка далёка, // А другая блізка» (прып.). 12. «Там ... мусіць жыць і будзе жыць заўсёды, // Пад ранкамі, пад вечарамі неба, // З суніцамі чырвонымі і спелымі». З верша А. Куляшова «Дарогі». 13. Тое, што і імгла. 14. Высокая расліна з буйным жоўтым суквеццем. 15. Кароткая прывітальная застольная прамова. 17. Сцэна або эпізод з кінафільма. 18. «І сонца спелаю суніцай // У стоме хіліцца за ...». З верша А. Мінькіна «Чэрвень». 19. ... сякуць – трэскі ляцяць (прык.). 21. Дружбы, радыё, тэлебачанне, інтэрнэт; агульная назва (абрэв.). 22. «Мне твая ўсмешка сніцца, // Пах суніцаў льецца ў ...». З верша Рыгора Крушыны «Суніцы». 25. Горы ў Паўднёвай Амерыцы. 26. Цвёрдыя духмяныя плады паўднёвага дрэва. 27. Тое, што і клубніцы. 33. Інертны газ. 34. За папытанне не даюць ні ў ... , ні снаданна (прык.). 35. Здольнасць бачыць; лічыцца, што чарніцы паляпшаюць 38. ... не тое, што дзяўчына; чым болей спее, тым смачней будзе (прык.). 39. Буйныя кісла-салодкія ягады куста-

вой садовай расліны; утрымліваюць шмат цукру і розных вітамінаў.

Упоперак

2. «Ой, знаці, знаці, // Хто ў ноч на Яна // Пускаў вянок свой // Па хвалях ...». З верша Максіма Танка «У ноч на Яна». 3. Танцавальны крок. 4. «Як даспела, счырванела // ...-рабіна, – // Увокал глянулі нясмела // Мы з табой, дзяўчына». З верша Янкі Купалы «Як у лесе зацвіталі...». 5. Травяністая расліна з лісцем кіслага смаку. 6. Тканіна з бліскучым правым бокам. 7. Вокліч, якім паганяюць каня. 8. «Тут маліна і парэчкі – // Розных ягад проста ...». З вершаванай казкі Якуба Коласа «Рак-вусач». 9. Шалудзівае ... і ў ліпені дубее (прык.). 10. «У балоце, на купені, // Журавіна спее. // Адзін мяне верна любіць, // Тры ... млее» (прып.). 16. «Адышлі суніцы, // Выбралі ..., // Перастала рыбка // Брацца на кручок». З паэмы Якуба Коласа «Міхасёвы прыгоды». 17. Тое, што і капыл. 18. Мужчынскі голас. 20. Вялікая прэснаводная рыба. 23. «А нізам песціцца з шыпшынікам ... // І туліць да малін свой чорны твар а жына». З паэмы А. Міцкевіча «Пан Тадэвуш». 24. Невялікі рачны заліў. 28. Поспех. 29. «Зняла памалу хустку з галавы, // падала ..., поўны журавін». З верша Мак-

сіма Танка «Журавінавы цвет». 30. Невялікае паглыбленне ў чым-небудзь. 31. Калі брусніка краснавока, тады паспіць ... (прык.). 32. Адзін з

паверхаў у глядзельнай зале. 36. Літара грэчаскага алфавіта. 37. Роў, лагчына.

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

Развітальны крык журавоў

(Заканчэнне. Пачатак у №№ 27–28)

А дзяўчынка была рухавая, паслухмяная. Ёй два разы не трэба было казаць. І цікаўная, памятливая, да ўсяго прыглядалася, прыслухоўвалася. Хутка навучылася і ўколы даваць, і парашкі разносіла па палатах. Адна хіба, казалі, была ў старога фельчара: часта прыкладваўся да чаркі. То ўжэ яна яго пакрывала, за яго работу рабіла. Дзве рэвалюцыі ў Маскве перажылі, а шпіталь іх не закрылі.

Восенню 1919 года, калі трошкі паспакайнала, уляглося, фельчар паклапаціўся пра сваю старанную памочніцу і запісаў яе на курсы акушэрак. Свякроў казалі, што яна закончыла школу яшчэ да вайны: у Вусыжы было двухкласнае народнае вучылішча. Але павучылася на курсах усяго адзін год – з восені 1919 да восені 1920 года. Думалі назаўсёды застацца ў Маскве, але бацько надта сумаваў па роднай старонцы, па сваіх людзях. І вайна з палякамі само ішла, і дзеці малыя (мая свякроў была старэйшая), але як настаў – і паехалі дамоў. Казалі, ехалі з ваеннымі, пры лазарэце (зноў дапамог той фельчар), і дабраліся да Нягачава. А тут ужэ пешкі прыйшлі. Увесь набытак за плячыма ў клунках. Прыехалі ў глыбокую восень. Хату сваю ледзьве пазналі: страх дзірава, вятрамі салома пазрываная, печы абваліліся, надворак у лапухах, калюкі ано чапляюцца. Так-сяк агоралі бяду, да маразоў абжыліся. Дроў хапала. Палі пазарасталі ладным бярэзнікам, то вырубалі і палілі. Галодныя, але ў цяпле перазімавалі. Памагла выжыць Наталя, свякроў мая. Прыгадзілася яе навука маскоўская: пачала прымаць роды ў парадзіх. Дачуліся, што лёгкую руку мае, то з усёй акругі ехалі па яе. Як ні кажы, а кусочак сала ці грудку масла давалі за працу. І так хваробы лячыла. Зелкі збірала, адвары рабіла, настоі. Хоць палякі крычалі, каралі за гэта, усё казалі, каб патэнт быў. Але ніякіх дакументаў, што вучылася, у яе не было. Глядзела ўжо, да каго ехала прымаць роды, асперагалася.

Я табе скажу, паважалі маю свякроў! Мне было добра з ёю. Я жаночую работу рабіла ў хаце, а яна маіх дзяцей глядзела, каб здаровыя раслі.

Ой, усяго і не ўспомніш. Ты во турбуешся, што адна я, што цяжко адной. І дзеці за мяне перажываюць. Ты ведаеш: мае два сыны жывуць у Мінску, а дачка блізка, у Косаве. Я так ім кажу: пакуль ногі трымаюць, а рукі гнуцца, нікуды не паеду з хаты. Свая хатка, як родная матка. Тут во Алена Гарэліха прыйдзе, Нюра Вераб'ева, і я іх праведваю. «Тры падружкі-неразлучніцы», – як мы з сябе смяемся.

Тут у мяне коцік, курачкі. Не люблю глядзець тэлевізар: адна брыдота там, і гавораць не па-нашаму. Радыё слухаю, яно ў мяне не сціхае.

Каму сказаць, то пасмяецца, а я ўзяла, старая, і кармушку для птушак зрабіла. Павесіла на рабіне, зернейка сыплю. Цікава! Зімой надто. Холад, голад. І сінічка прыляціць, падзяўбе, і гілік, і вераб'і. Вераб'і, крадучыся, цэлай чарадой. Спачатку пасядуць на плот, агледзяцца. А тады – шусь у кармушку і таўкуцца, як малыя дзеці. Пабачыла, што сарока прылятае, сойка, давай пакідаць у доміку кавалачкі сала. І яшчэ былі птушачкі, але я ўжэ тых не знаю. Вазьму з імі пагавару, а то сама сабе спяваю. А паміраць трэба, на другі век не станеш. Памірае не той, хто худ, а каму суд. Але я так думаю, што і судзіць нас няма за што. Нас бацькі вучылі не красці, не абгаворваць, гаварыць праўду, каб старэйшыя паважалі, бацькоў не акідалі, добрыя былі. Гэтак і мы сваіх дзяцей вучылі. А калі, бывала, пасварыўся чаго з суседам ці ў злосці скажаш кепскае слова, то Бог міласэрны, ён нам даруе. Я лічу, што ўсе-ўсе нашыя людочки ў рай пападуць.

Адно сабе думаю – трэба пераступіць мяжу. А там сустраўць і татко, і мама мае, і браты, і сёстры, і мой Антось, і мае свёкар Міхал і свякроў Наталя, і ўсе мае родныя і блізкія. Толькі трэба адважыцца.

...Калі ехаў дамоў, з-за грады цёмна-зялёнага лесу паказаўся клін журавоў. Яны ляцелі, асветленыя спакойным, няяркім сонцам. Іх журботны развітальны крык і шчырая споведзь адзінокай жанчыны нейкім чынам з'ядналіся ў адно вострае адчуванне роднасці з гэтай ціхай зямлёй, белым светам, дарогімі і блізкімі мне людзьмі.

Алесь ЗАЙКА

Жнівень

9 – Абіхт Рудольф (1850, Польшча – 1921), нямецкі філолаг-славіст, адзін з першых даследчыкаў і папулярызатараў беларускай культуры ў Германіі – 165 гадоў з дня нараджэння.

9 – Бурсевіч Максім Тарасавіч (1890, Слоніміскі р-н – 1937), дзеяч нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі, педагог, публіцыст – 125 гадоў з дня нараджэння.

9 – Геніюш Ларыса Антонаўна (1910, Ваўкавыскі р-н – 1983), паэтэса, дзеяч Беларускага Адраджэння – 105 гадоў з дня нараджэння.

10 – БДТ-3 (Гомель, Мінск; дзейнічаў з 1920 да 1937 г.), Беларускі трэці дзяржаўны тэатр, арганізатарам і кіраўніком якога быў буйны дзеяч нацыянальнай сцэны, першы народны артыст Беларусі У. Галубок – 95 гадоў з пачатку існавання.

10 – Глаголева Тамара Міхайлаўна (1955, Германія), артыстка оперы, заслужаная артыстка Беларусі, лаўрэат тэатральнай прэміі імя Л. Аляксандраўскай (2001) – 60 гадоў з дня нараджэння.

10 – Младзінская Ніна Фёдаруна (1905, Расія – 1995), расійская і беларуская артыстка балета, педагог, заслужаная артыстка Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

10 – Нацыянальны парк «Браслаўскія азёры» (Браслаўскі р-н; 1995), дзяржаўная прыродаахоўная ўстанова – 20 гадоў з часу стварэння.

10 – Разенталь Саламон Конрадавіч (1890, Вільня – 1955), беларускі і расійскі вучоны ў галіне дэрматавенералогіі, майстар спорту, першы чэмпіён Беларусі па шахматах (1924, 1925) – 125 гадоў з дня нараджэння.

10 – Ржавускі Адам Станіслававіч (1760, Нясвіж – 1825), дзяржаўны дзеяч, дыпламат, паэт – 255 гадоў з дня нараджэння.

10 – Шут Кліменцій Пятровіч (1925, Чэрвеньскі р-н – 1969), вучоны-археолог, даследчык гарадзішчаў ранняга жалезнага веку на Поўначы Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

11 – Чайкоў Андрэй Андрэевіч (1945,

Мінск – 1992), скрыпач, скрыпічны майстар, адзін з ініцыятараў стварэння калекцыі рэдкіх музычных інструментаў Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

13 – Карніцкі Ксаверы (1750, Навагрудскае ваяв. – 1801), падарожнік, першы ўраджэнец ВКЛ і Рэчы Паспалітай, які наведаў Аўстралію, у эміграцыі (Чылі, Аўстралія) – 265 гадоў з дня нараджэння.

13 – Татарыс Уладзімір Іосіфавіч (1925, Гарадок), майстар мастацкай керамікі, лаўрэат усесаюзных фестываляў народнай творчасці – 90 гадоў з дня нараджэння.

14 – Крэўская унія (Крэва; 1385), дзяржаўны саюз паміж ВКЛ і Польшчай, вынікамі якога стала перамога ў Грунвальдскай бітве 1410 г., шырокі дыпламатычны выхад ВКЛ у Еўропу і культурнае збліжэнне з ёю – 630 гадоў з часу заключэння.

14 – Міхальчук Сяргей Апанасавіч (1925, Капыльскі р-н – 1995), пісьменнік, заслужаны работнік культуры Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

14 – Пратасеня Віктар Сазонтавіч (Сазонавіч) (1925, Салігорскі р-н – 2001), жывапісец, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

14 – Сак Аляксандр Мікалаевіч (1890, Навагрудскі пав. – 1937), рэлігійны дзеяч, удзельнік нацыянальна-рэлігійнага руху пачатку ХХ ст., паэт – 125 гадоў з дня нараджэння.

15 – Беларуская дзяржаўная сельскагаспадарчая акадэмія (Горкі; 1840), першая на тэрыторыі Беларусі і Расіі вышэйшая сельскагаспадарчая школа, вядучая вышэйшая навучальная ўстанова ў нацыянальнай сістэме адукацыі ў галіне падрыхтоўкі кадраў для сельскай гаспадаркі – 175 гадоў з часу адкрыцця.

15 – Брэст (упершыню ўпамінаецца ў «Аповесці мінулых гадоў» пад 1019 г.), горад, цэнтр Брэсцкага раёна і Брэсцкай вобласці – 625 гадоў з часу атрымання граматы на магдэбургскае права.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

«**НАШ ГОЛАС**» – газета рэвалюцыйна-дэмакратычнага кірунку. Выдавалася Беларускай сялянска-работніцкай грамадой на беларускай мове ў Вільні з 27.01 да 28.02.1927. Выходзіла 2 разы на тыдзень. Адлюстроўвала перыяд рэпрэсіяў польскага ўрада супраць беларускага нацыянальна-вызвольнага руху, выкрывала паклёп на яго арыштаваных прадстаўнікоў, дэпутатаў сейма, інфармавала пра дэманстрацыі ў іх абарону, у т.л. у Мінску (арт.

«Буржуазная маральнасць», «У чым вінавацяць нашых паслоў»). Прапагандавала новую тактычную лінію вызвольнай барацьбы ў перыяд наступлення рэакцыі, устаноўку на актыўнае культурна-асветнага фронту. Крытыкавала пазіцыю ўрада па пытаннях зямельнай рэформы і асветы. З літаратурных твораў надрукавала вершы М. Васілька, Т. Кляшторнага, С. Галыша, Т. Волі. Змяшчала інфармацыю пра важныя культурныя падзеі ў Заходняй і Савецкай Беларусі. Выдадзеныя 10

нумароў, з іх 1, 2, 4, 8, 10-ы канфіскаваныя. Забаронена польскімі ўладамі.

«**НАШ КРАЙ**» – часопіс Цэнтральнага бюро краязнаўства пры Інбелкульту. Выдаваўся на беларускай мове ў Мінску з кастрычніка 1925 г. З лістапада 1930 г. называўся «Савецкая краіна».

«**НАШ КРАЙ**» – грамадска-палітычная і літаратурная газета буржуазна-ліберальнага кірунку. Выдавалася на рускай мове ў Брэсце з 26.02 (10.03) 1912 да 13 (26).07 1914 г. Асвятляла дзейнасць Дзяржаўнай Думы, сацыяльна-эканамічныя пытанні мясцовага жыцця, крытыкавала паасобныя бакі палітыкі царызму, губернскіх уладаў, чарнасоценных арганізацыяў, выкрывала газеты чарнасоценнага кірунку «Северо-Западная жизнь». Падвяргалася судовым пераследам і адміністрацыйным спаганням. Друкавала творы мясцовых аўтараў (вершы, нарысы, аповяды, фельетоны, тэатральныя і музычныя рэцэнзіі).

Вокладкі часопіса «Наш край» за 1926 і 1928 гг.

